

te bajke brez pravega časovnega in krajevnega kolo-rita, ker mu ni do tega, da bi se zasidral v realnosti, vendar spominjajo na srednjeveške in renesančne dvore, ker je skoraj povsod kak umetnik osrednja oseba, ki daje pobudo smeri alegoričnega dejanja. Možno so pa šele v neki bodoči dobi, ko bo po mnenju avtorja zavladovala poezija. Platonično trditev, da je najboljši pesnik tudi najboljši človek, bi si bil tudi lahko korigiral z zgodovino renesance, ko je prevladovala estetična presoja, doba pa je bila polna silovitosti in ubojev. Pesnik mu je glavni agens ustvarjajoče sile človeštva, kajti le on vidi višjo stvarnost, ki je navadnemu človeku zakrita. Življenje je laž, pravo življenje so sanje, v katerih se odkriva mistična stvarnost višjega sveta, sanje skozi godbo ali drugo umetnost. Tudi Kristus oznanja v Čudih: Ne verujte v to, kar se vidi, ampak v to, kar se ne vidi, kajti duh, ki se ne vidi, je resnica. Ker je duh vse, kralju ni treba drugega, kakor da se utopi v duha umetnosti in se pomladi za petnajst let. Pesem je slutnja duha, ki prešinja svet, je težnja, da se doseže lepo, da se preide v duh. V tragediji se osvobodiš zemeljskih okovov in uživaš estetski. Ker pesnik gleda le idealni svet, mu svetuje Usoda, naj se ne ženi in ne veže z realnim svetom, naj bo neke vrste duhovni učitelj, kakor je v drugi knjižici Kristus. Zdi se, da Lapčević zamenjuje dva pojma ideala: Vzvišeno nad navadno praktično realnostjo in abstraktno idejo realnega. Poleg mistične stvarnosti deluje v Lapčeviću tudi pojem lepega videza iz starejše estetike, kot je znan iz Schillerja ali koga drugega iz klasicistične dobe. Lepi videz je pa tudi lahko oddaljevanje od višje stvarnosti v lahkoto in površnost. Od njega je dosledna pot v osladni idealizem, v katerega tudi Lapčević večkrat zabrede. Tako sega ta esteticizem s svojim vrhom v mistični svet Maeterlinckov, kjer tolmači »dogadaje svih vremena«, v ravnini pa vlada suhotni domislek estetskega učitelja, ki ni pesnik in umetnik besede.

Fizičen svet je prenesen v duhovnega tudi v Jezusovih čudih. Jezus nasiti pet tisoč ljudi s svojo besedo, ki je čudežni kruh za lačne duše, kakor je tudi od slikovite besede njegovega duha tudi voda postala v domišljiji ljudstva rdeča kot vino; ni nasitil teles, le duše je nasitil. Ker je duh v človeku vse, zato je tudi sreča v duhu in resnici, ne pa v zunanjem blagu in farizejski lažimodrosti. Srečo nebeškega kraljestva uživajo otroci, zraven pa še orač in pevec, ki imajo čisto dušo. Če je duša bolna, je tudi telo bolno, a vera naredi Jezusa močnega, da lahko hodi po kamenju bosonog, da prestane vihar in nosi bedo. Kar se vidi, je laž, resnica in Bog, ki je duh sveta, se ne vidi: Zato veruj, kar ne vidiš. Slednjič je vse simbol: kraljestvo ni od tega sveta, noge so nečiste, ker gazi po zlu, križ je težak, ker so grehi v njem.

Kristus je kar najboljši objekt, da pokaže na njem mistično stvarnost duhovnega sveta, toda mistika se je v tem slučaju spremenila skoraj v mehaničen racionalizem, Kristus pa v pesnika iz Modernih bajk. Lapčevićev novoklasicizem, stremeč po izražanju duhovne stvarnosti, prehaja iz nove renesance v krščanski spiritualizem in romantiko, ki je tudi trdila, da je narava le vidni duh, duh pa je nevidna narava, da je vidni svet le razodetje človeškega

duha. To je bil magični idealizem romantike, ki se avtomatično ponavlja v dobah mistike prej in pozneje.

Dr. J. Š.

Vjekoslav Cvetišić: *Sa planina i gora.* (Zapisci planinara.) I. in II. knjiga. »Tipografija«, Zagreb, 1925 in 1928. — Z iskreno ljubeznijo do planin in hribolastva napisan niz spominov turista iz slovenskih in avstrijskih Alp ter iz hrvatskih planin. Velik del podaja vtise iz Slovenije (Kako je godine 1908 osam Zagrepčana išlo na Triglav — Proljeće u Karavankama — Triglav — Križ — Mangart u suncu i oluji — Ivanjska noć na Kumu — Doživljaji u Karavankama — Zapisci iz Kamniških Alpa). Četudi ti spisi niso plod izrazito literarne ambicije in podajajo preprosto neposredno vtise in refleksije, vzbujajo pravo ljubezen do planin. Ker tekst spremljajo dobro izbrane učinkovite slike, moramo biti Cvetišiću za knjižici, ki vzbujata ljubezen in ceno domače narave, iskreno hvaležni.

Frst.

POLJSKO SLOVSTVO

Poljska »Narodna Biblioteka« ob desetletnici

Med nespornimi kulturnimi uspehi, ki so jih dosegli Poljaki v minulem desetletju, je pač treba imenovati na prvem mestu njihovo »Narodno Biblioteko«. Tako se imenuje široko zasnovana izdaja poljske domače in prevodne literature. Prav letošnjo pomlad je obhajalo to velepodjetje poljske knjižne organizacije desetletnico svojega obstoja. Reči je treba, da so z njeno realizacijo Poljaki izpolnili ogromno vrzel ter izvršili važno in prepotrebno kulturno delo. Tako založništvo tvori vendar temelj književne popularizacije in je neobhodno potrebna naloga vsakega kulturno napredujočega naroda — tudi nas Slovencev. »Kakowska Spółka Wydawnicza«, ki je prevzela v svoje roke realizacijo velike zamisli, je s tem zavzela eno najodličnejših mest med poljskimi založbami in Poljaki morejo biti v resnici ponosni nanjo. Obenem pomeni ta njen čin v povojnem času največje kulturno dejanje Krakova, tega nekdanjega središča poljske kulture.

Poljska »Narodna Biblioteka«¹ nima pomena samo za Poljake, ampak more v enaki meri zanimati inozemca, v prvi vrsti pa seveda Slovana. Iz nje bo mogel črpati svoje znanje o poljski književnosti kakor iz neizčrpne zakladnice, predvsem pa mu bo NB radi sistematično organiziranega dela in nizkih cen najdostopnejši vir zanj. Smatram za svojo dolžnost, seznaniti z njo tudi Slovence.

Ob svoji desetletnici je NB izdala poseben »Almanah«, iz katerega je najbolj razvidno njeno delovanje. Ustanovljena je bila spomladi 1919, čeprav se je njena zamisel rodila že med svetovno vojno. In sicer si je postavila za cilj izdati »vse bogastvo, ne le veleled, ampak vse pomembnejše literarne proizvode narodne prošlosti in tudi vse tekste, ki predstavljajo

¹ Naziv izdaje prav za prav ni bil srečno izbran, kajti z enakim naslovom — »Biblioteka Narodowa« — je opremljena, vsekakor bolj upravičeno, tudi letos v marcu ustanovljena osrednja narodna knjižnica v Varšavi.

pota in napore poljskega duha, razen tega še klasična dela tujih literatur, ki so posebno vplivala na domačo tvornost. Ta naravnost ogromen načrt je narekoval tudi značaj njene organizacije. Razdeljena je na dve seriji, in sicer predstavlja prva dela domače, a druga dela svetovne literature v prevodu. Presega pa po svoji vrednosti nemško izdajo Reclama, ker je vsako delo opremljeno z uvodom in opombami, a tudi znane izdaje Freytaga, kjer je te vrste delo opravljeno le z vidika šolskih potreb. A tudi tipografsko so izdaje poljske NB na daleko odličnejši višini. Tudi njen program ni ostal na papirju, ampak se je že v prvem desetletju izpolnil v naravnost širokem obsegu, za kar gre zasluga predvsem uredniku prof. Stanislawu Kotu, znanemu poljskemu kulturnemu historiku, ki je z velikim organizatoričnim talentom zbral k sodelovanju vse pomembnejše poljske strokovnjake s področij, ki prihajajo v poštev. To število sotrudnikov znaša zaenkrat 64. Ti so obdelali v zadnjem desetletju 163 zvezkov, ki tvorijo ob desetletnici NB bilanco njene dela. Izmed njih odpade na prvo serijo, to je na poljsko književnost 116, na drugo, to je na prevode iz tujih literatur 47 zvezkov. K pravi sliki je treba še dodati, da znaša najnižja naklada posameznih del 6000, najvišja 25.000, povprečna 10.000 izvodov. Vendar je bilo skupaj več nego 163 izdaj, namreč 294, zakaj marsikatero delo je že v tem kratkem času doživelo ponovno izdajo. To pomeni v celoti 2.850.000 izdanih knjig. Zanimivo je vedeti, da je izšla n.pr. Ilijada v 40.000, Odiseja v 30.000, Antigona v 60.000, a »Žalostinke« Kochanowskega v 70.000 izvodih.

Pred nami se vrstijo spomeniki poljske preteklosti in kulture in galerija predstavnikov poljskega pismenstva in literature, vendar naj omenim le najvažnejše. Srednji vek nam oživi Gallova »Poljska kronika«, ki jo je obdelal R. Grodecki. Posvetno pozemstvo je predstavil St. Wierczyński, religiozno pesem in prozo pa Al. Brückner. Najstarejše spomenike poljskega jezika je podal W. Taszycki. V načrtu je delo o Cerkvah in duhovnem življenju. Dosti skopo je zastopan »zlati vek« poljske literature, 16. vek. Predstavljeni so: Nikolaj Rej, oče poljskega pismenstva (obdelal Al. Brückner), Jan Kochanowski, prvi poljski poet-artist (Tad. Sinko), Nik. Kopernik, »ta silak duha, ki je človeštvo osvobodil od zmote« (L. A. Birkenmajer) in Peter Skarga, veliki jezuit in politik-patriot (St. Kot). Nato sledi iz 17. stoletja Stanislaw Żółkiewski, Vaclav Potocki, Samuel Twardowski, Vespazijan Kochowski. Za njimi predstavitelji prosvetljene dobe, zastopani zelo številno, saj tvorijo skoro petino dosedaj izdanih del NB. Teoretik poljskega parlamentarizma Konarski (Vl. Konopczyński, Z. Krasicki, prvi poljski romanopisec (I. Krzyżanowski), Niemcewicz, Brodzinski i. dr. Omeniti je treba tudi prvotisk Rousseaujevega spisa »opazke o poljski upravi« (prevel M. Starzewski). Romantiki so zastopani v 44 zvezkih. Največ del odpade seveda na Adama Mickiewicza in Julija Słowackega. Prvega so obdelali: J. Kallenbach, ki je umrl nedavno, J. Ujejski, St. Pigoń, E. Haecker i. dr. K delom drugega pa so napisali uvode M. Kridl, J. Ujejski, J. Maurer, B. Gubrinowicz, J. Kleiner, W. Folkierski i. dr. Poleg teh

dveh najmočnejših izrazov poljske romantike so izšla v NB dela Towianskega, mističnega ljudskega zanesenjaka, Krasińskega, Fredra, znamenitega pisca komedij, dalje Norwida i. dr. Sledijo zastopniki poromantične dobe, Lenartowicz, Asnyk, Anczyc i. dr. Vseh ni mogoče naštet, enako ne imen in del številnih zgodovinarjev, ki so bili prirejani in izdani v okviru NB.

Prevodi obsegajo predvsem dela grške in latinske literature, izmed katerih je zlasti prva bogato zastopana. Nadaljnji izbor prinaša predvsem dela pisateljev italijanske, francoske, španske, angleške in nemške književnosti. Slovanske literature so bile zaenkrat komajda upoštevane. Izšla sta le prevoda, namreč Puškinov Jevgenij Onjegin in ukrajinsko Slovo o polku Igorjevem iz l. 1186. Delo je prevedel v verzih pesnik Julijan Tuwinc, zgoščen in izčrpen uvod pa je napisal Aleks. Brückner. To pomanjkljivost v smeri slovanske orientacije, pa najsi se zdi, da leže razlogi zanjo na dlani, moramo vsekakor obžalovati. Zdi se celo, da bi odgovor na vprašanje o globljih vzrokih bil zaenkrat za Poljake — negativen.

France Vodnik

GLEDALIŠČE

LJUBLJANSKA DRAMA V LETU 1928./29.

(Konec)

Ugotovili smo že, da so slovenska dela imela v preteklem letu najmanj sreče; obe originalni deli sta bili nesrečni po izbiri, oziroma po okoliščinah, v katerih sta se uprizorili, a tudi na novo pripravljene Cankarjevi deli zadovoljili.

Kar se tiče Betlehemske legende, ki jo je napisal dramski ravnatelj Pavel Golia kot božično igro, sodim, da je njena glavna napaka ta, da se v nji bijejo tri docela nasprotni oblikovne stopnje. Najprej je refleksivno ideološka smer, tista avtorjeva srčna zadeva, ki jo srečujemo pri njegovih otroških igrah, propovedovanje o človeških zablodah in hrepenenju po Odrešeniku. Toda kar v otroški igri lahko sprejemem kot nauk, ki se ga moram zapomniti, bi odrasli moral čutiti brez besed. Tej ideologiji, ki je najmočnejša v t. sliki, se primeša simbolična podoba antične Psyche, židinke Rife, ki hrepeni po odrešenju iz sveta mesenosti in krivic in išče sveta popolne lepote in dobrote. Druga stran igre skuša biti preprosto ljudska. Sloni na nekaterih ljudskih predstavah o svetopisemskih dogodkih: kaže nam jaslce, sv. Tri kralje pri Herodu, vendar ta stran, pomešana z nepoetično realiteto, najmanj ugaja. Tretja je izključno teatralna smer. Središče igre je Herod, ki ga preganja zla vest in tira v blaznost in zločine. Ta postava je precej dobro izdelana, vendar teatralno toliko pomaknjena v ospredje, da se ne more skleniti z lirsko refleksivno in naivno realistično ljudsko stranjo igre. Legendarni konec, ko pohlepni Sadok hoče izdati sv. Družino, pa ga sredi besede zadene božja kazen, je po zamisli najboljši, a preveč odsekan. Prava legenda bi potrebovala finjšje, zlasti pa emotivnejše strukture. Delo je uprizoril avtor sam. — »Gre h« Angela Cerkvenika, »vsak-